

Ciklusváltó évek, párhuzamos életrajzok*

Müller János

Kovács Levente – Sipos József:

Ciklusváltó évek, párhuzamos életrajzok

Arcképek a magyar pénzügyi szektorból, 2014–2016

Magyar Bankszövetség, Budapest, 2017, 244 o.

ISBN: 978-963-331-407-4

A Magyar Bankszövetség elnökségének támogatásával Kovács Levente főtítkár a banki közösség számára érdekes és érdeklődésre számot tartó könyvet jelentetett meg a Szövetség 2017. május 11-én megtartott testületi ülése alkalmából. Az ülés a banki közösségnek fontos eseménye, mert a Bankszövetség Alapszabálya szerint háromévente teljes tisztújítást kell végrehajtani. Az alkalom és az időpont szinte megköveteli a számvetést, az adott időszakban a bankszektor szélesebb értelemben vett helyzetének, fejlődésének értékelését. E folyamatok mögött és mellett mindenkor ott az ember, a több ezer pénzügyi dolgozó és nem utolsósorban ezeknek az intézeteknek a vezetői.

A 2014 és 2016 közötti hároméves időszak a modern kori magyar banktörténet talán legnehezebb időszakának – remélhetően – lezáró szakasza volt, ami után a pénzügyi intézetek lélegzethez juthatnak, és érdemben foglalkozhatnak a jövő feladataival. Ez az állapot tükröződik és köszön vissza a könyv oldalain, egyrészt az időszakot értékelő, átfogó szakmai elemzés formájában, majd a hivatalban lévő pénzügyi vezetők szakmai múltjának és saját intézetének bemutatása interjúk keretében.

Ahhoz, hogy a könyvet érdemben bemutatni és értékelni tudjuk, mondanivalóját, választott szerkesztési módszerét térbe és időbe kell illesztenünk. Maga a cím – „ciklusváltó évek” – elgondolkodtató, és a megjelölt időszak – 2014–2016 – óhatatlanul egy korszakot, mérföldkövet jelöl. Ebből a szempontból is elismerésre méltó a ciklus bemutatása, mivel az része a magyar banktörténet jól behatárolható szakaszainak.

Csak hogy érzékelhető legyen a folyamat, jelzés értékkel felidézzük, hogy az első önálló magyar kereskedelmi bank 1841-es alapításától kezdve az egész magyar banktörténet hány jól behatárolható ciklusra osztható. A XIX. század második felében

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Müller János közgazdász. E-mail: mullerj1@t-online.hu.

és a századforduló idején több mint egy tucat jelentős pénzüintézet és számos takarékpénztár működött. A XX. század első évében már 987 bank és takarékpénztár volt az országban, s számuk 1905-ben elérte az 1183-at. Kialakult tehát az akkori európai színvonalnak teljes mértékben megfelelő magyar bankrendszer, amelyet az 1924-ben létrehozott önálló Magyar Nemzeti Bank tett teljessé. Ezzel a háttérrel jogosan merülhetett fel a pénzüintézetek közös érdekképviseletének igénye. 1903-ban megalakult a Pénzüintézetek Országos Egyesülete (POE), 1919-ben pedig a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE), melyek végül, 1928-ban a TÉBE neve alatt egyesültek.

Lépünk nagyot előre, egy újabb meghatározó időszak megjelöléséhez: *„A II. világháborút követően, 1948-ban bekövetkezett a magyarországi pénzüintézetek államosítása, létrejött a szovjet típusú egyszintű, centralizált bankrendszer, aminek eredményeképpen a Magyar Nemzeti Bank látta el a kereskedelmi banki funkciókat is, a lakosság számára pedig az Országos Takarékpénztár nyújtott pénzügyi szolgáltatásokat. Látnunk kell, hogy a lakossági szolgáltatások száma és minősége messze elmaradt az 1945 előttől, de nem beszélhetünk működő értékpapír- vagy tőkepiaci szolgáltatásokról sem. Ez a rendszer tökéletesen illeszkedett a központi tervutasításos, tervgazdasági rendszerhez.”¹*

A magyar bankrendszernek az 1841-ben megkezdődött és az 1867 után felgyorsult fejlődési folyamata 1948 után tehát több évtizedre kényszerűen megszakadt. A következő szakasz pedig már a modern kori banktörténet.

Az 1987-ben bevezetett bankreform megteremtette a modern kétszintű bankrendszer felépítésének lehetőségét. Elindult egy több évig tartó folyamat, és ha a kezdeti problémákat, buktatókat, az alakulóban lévő rendszer gyermekbetegségeit is figyelembe vesszük, 1994–95-re tehető az az időszak, amikor már valós, működő kétszintű bankrendszerrel beszélhetünk. A bankreformot követően rövidesen, 1989 februárjában megalakult a lassan három évtizedes múltra visszatekintő Magyar Bankszövetség. A kétszintű bankrendszer és a Magyar Bankszövetség első évei az új bankok gyermekbetegségeit leküzdő konszolidáció jegyében teltek. 1994-ben térségünkben elsőként született meg a politikai döntés a magyar bankrendszer privatizációjáról. Néhány kivételtől eltekintve stratégiai, pénzügyi befektetők vették át a bankokat. Az akkori nemzetközi megítélés szerint a kilencvenes évek végére az egyik legjobban szabályozott és legstabilabb bankrendszer jött létre Magyarországon. A kétezres évek, egészen a 2008-ban kitört nemzetközi pénzügyi válságig, a magyar bankok békés fejlődését, történetük aranykorát képviselték.

¹ Müller János, Kovács Tamás, Kovács Levente: *A Magyar Bankszövetség története*, Tarsoly Kiadó, 2014:41.

A nemzetközi pénzügyi válságot követő, 2009 és 2015 közötti időszak előzi meg a könyvben megjelenített új ciklust. Ez már a közelmúlt története, óriási terhekkel és vesszőfutással. Ennek következményei és eredményei érzékletesen jelennek meg az első fejezetben, amelynek szerzője, Kovács Levente, a Bankszövetség főtitkára „A pénzügyi szektor a bizalmatlanság markában” találó címet adta. A fejezet a számvetés, a szakmai értékelés érdekében áttekinti a bankszektor működését befolyásoló világgazdasági folyamatokat, a magyar és nemzetközi prudenciális szabályozás fejleményeit. Az olvasó számára a mögöttünk lévő ciklusnak a szektor helyzetét bemutató része a legfontosabb. Magán viseli a válság utáni évek súlyos örökségét, a devizaalapú hitelezés kivezetéséből és elszámoltatásából eredő, a szektorra háruló nehézségeket: a nem teljesítő hitelek nemzetközi összehasonlításban is magas arányából, a különadók és egyéb terhek hatásából, az egész ágazatot egységesen érintő jogi döntésből következő terheket. Mindeközben átalakult ebben a ciklusban a szektor tulajdonosi háttere és szerkezete, s a kormányzati szándéknak megfelelően a magyar irányítás és tulajdonrészesedés 50 százalék körüli szintre csökkent.

„A magyar bankszektor adó- és egyéb terhelése nemzetközi szinten páratlan. A tervezett és elkezdődött adócsökkentés elé mindenki nagy várakozásokkal tekint, ugyanis ezen a nemzetgazdaság tartós, organikus fejlődése múlik. Szembe kell néznünk azonban azzal a ténnyel, hogy a banki különadók eddig bekövetkezett csökkentése ellenére még mindig a lista legelején maradtunk nemzetközi összehasonlításban.” – Így jellemzi a szerző a kialakult helyzetet, majd megállapítja: *„Nem lehet versenyképes bankszektor nélkül versenyképes a magyar gazdaság.”*²

A könyvet kézbe véve az olvasó egyik első gondolata az lehet, hogy a szerzők mely ciklus váltásaként azonosítják be az elmúlt három évet. Mit is takar a ciklusváltó évek megjelölés? Gondolnak talán a 2008-as pénzügyi válság következményeit lezáró szakaszra, vagy talán arra az egybeesésre, hogy 2014-ben nemcsak a Bankszövetségnek volt tisztújító testületi ülése, hanem parlamenti választások is voltak, megkezdte működését az új kormány, és beköszönhetett egy gazdaságpolitikai fordulat? Ezek is lehetséges és valós alternatívák lehetnek.

A személyes interjúkat olvasva azonban egy harmadik meghatározást találunk: Patai Mihály, a Bankszövetség elnöke, az UniCredit Bank elnök-vezérigazgatója, amikor a politika primátusáról kérdezi beszélgetőtársa, a következőket mondja: *„Itt is világtrendről beszélhetünk. A 2008 előtti néhány évtizedben a nemzetek feletti nagyvállalatok és pénzügyi szervezetek hatalma a politikát jelentősen meghatározó erőként működött. A válsággal ez mindenütt megváltozott, mára a politika visszavette primátusát. Megnőtt a pénzügyi szektor szabályozottsága, és sokkal nagyobb súlyú a fogyasztói érdekérvényesítés is. Magyarország e téren csak annyiban speciális, hogy céljait az átlagnál jóval markánsabban megfogalmazó politikai elit gyakorolja*

² Idézett mű, 19. o.

az irányítást, illetve a devizahitelezés társadalmi problémája felerősítette azokat az amplitúdókat, amelyek között a folyamatok végbementek.”

A következő kérdés és az arra adott válasz így hangzott: „Bankvezetői székéből nézve ezek – politikai primátus, erős szabályozottság, kemény fogyasztói érdekérvényesítés – a válságból való kilábalás járulékos költségei? Patai Mihály válasza szerint „ez más és több, ez egy új ciklus. (kiemelés tőlem: M.J.) A következő évtizedben, talán évtizedekben mind az erős politikai kéz, mind az ugyanilyen szabályozás és fogyasztói érdekérvényesítés velünk marad és meghatározó lesz a bankrendszer működésében.”³

Beköszöntött tehát egy új ciklus, ami a Bankszövetség elnöke szerint évtizedekig eltarthat. Az olvasóban önkéntelenül felmerül a kérdés, hogy ezekkel a tulajdonságokkal ez a ciklusváltás előnyös vagy kedvezőtlen lesz-e a bankok működése számára. Az elnök gondolatmenetét követve azt mondhatjuk, hogy a kérdésre a választ hosszú évek, akár évtizedek fogják megadni.

A könyv címében és alcímében megjelenik a ciklus bemutatására szánt második módszer: „párhuzamos életrajzok”, illetve „Arcképek a magyar pénzügyi szektorból” megjelölés. Találós és jó döntés volt a szerkesztők részéről a magyar bankok és pénzügyintézetek vezetőinek bemutatása személyes interjúk keretében, egy-egy rövid életrajzi visszatekintéssel. Magam vallom és hiszem, hogy a jelenkori banktörténetet meghatározó személyiségek emlékei legalább olyan fontosak a jövő kutatói számára is, mint a dokumentált archív anyagok. Így válhat ez a könyv az idő múlásával érdekes kordokumentummá.

A kötet harminchat pénzügyintézeti vezetőt mutat be és szólaltat meg. Önmagában mindegyikük más, egy közös vonásuk azonban mindenképpen van: a szakma szeretete és saját intézetük sikeres jövőjének építési szándéka. Példaszerűen emelünk ki két interjúból egy-egy rövid idézetet.

Az OTP Bank elnök-vezérigazgatója, Csányi Sándor, arra a kérdésre válaszolva, hogy *milyen tapasztalatokat szűrték le 2008 után, amiket a jövőben is hasznosítani tudnak*, a válság utáni ciklus egyik fő üzenetét így foglalta össze: *Az egyik tapasztalat az, hogy bölcs dolog, ha egy bank konzervatív üzletmenetet visz. Ez a kockázatkerülő, nyugodt magatartás mára az OTP védjegye, legfontosabb tradíciója lett. „Ez a tradíció mindannyiunkat kötelez. Nem véletlen, hogy az OTP utolsóként csatlakozott a devizahitelezéshez. Mindvégig igyekeztünk kézben tartani a kockázatokat, ügyeltünk a céltartalékolásra, és a vállalati piacon is távol tartottuk magunkat a kecségtető, de nem kellően megalapozott projektektől. A másik tapasztalat az, hogy a hazai pénzügyi kultúra, a hitelfelvevők pénzügyi ismeretei mennyire szerények. Ez a kockázat*

³ Idézett mű, 235. o.

sajnos itt maradt velünk a válság után is, pedig ha ez nem változik meg érdemben, akkor az új és újabb társadalmi földcsuszamlásoktól sem vagyunk védve.”⁴

A bankszektort folyamatosan körülvevő sok esemény közepette az olvasónak talán fel sem tűnik, hogy a bankvezetők bemutatott arcképcsarnokának van két jellegzetes vonása, amely döntően a kötetben elemzett ciklusban alakult ki. Az egyik, hogy erőteljesen lecsökkent a külföldi állampolgárságú bankvezetők száma és aránya. A bankprivatizáció kezdetét (1995) követően az elmúlt évtized végéig a bankok vezérigazgatóinak legalább fele külföldi állampolgár volt, számuk 15 és 18 között változott. Súlyuk olyan nagy volt, hogy a Bankszövetség keretein belül létezett és működött a Külföldi Bankárok Klubja (Foreign Banker’s Club). Az elmúlt két évtizedben tevékenységük pozitívan hatott a hazai bankszektor működésére. E sorok írásakor már csak öt banknak van külföldi vezetője. Érdeklődéssel olvastam a velük készített interjúkat, amelyekből egyet idézek. A nagy múltú német bank, a Commerzbank elnök-vezérigazgatója, Claus Windheuser dinamikus fiatal vezető, 2015 végétől irányítja a bankot. A neki feltett kérdés a következőképpen hangzott: *„Érkezése egybeesett a kétszintű magyar bankrendszer 1987-től íródó történetének talán legnehezebb periódusával. Hogyan látja most a szektor helyzetét, kilátásait?”* Claus Windheuser a következőt válaszolta: *„A helyi és az uniós szabályozói környezet is szigorodik. A Commerzbank Zrt. elsődleges terepének számító vállalati üzletágban egyre élesebb a piaci verseny, különösen agresszív az árverseny és a kockázatviselési hajlandóság, hasonlóan a 2008 őszi kirobbant pénzügyi válság előtti időszakhoz. Mindenki számára óriási kihívást jelent a digitalizáció, szerintem senki nem tudja megmondani, mi lesz ennek a hatása, hogyan néz ki majd a bankszektor tíz év múlva.”⁵* A német bankár tehát friss szemmel, de már a piac ismeretében azt állapítja meg, hogy a vállalati hitelezés terén éles a verseny, ami kiterjed az agresszív árazásra és a nagyobb kockázatvállalásra is.

A párhuzamos életrajzok egy másik jellegzetes vonása, hogy jelentősen csökkent a bankvezetők átlagéletkora. Tehát nemcsak ciklusváltás történt, hanem megjelent egy új nemzedék, vagyis generációváltás is bekövetkezett.

⁴ Idézett mű 187. o.

⁵ Idézett mű 67. o.